

1

9

7

9

ajakiri

Toimetust ja talitus:

A J A K I R I
2661 Kingston Rd.
SCARBOROUGH, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Grindsgatan 52, I
S - 116 57 STOCKHOLM
Tel. 08 - 42 45 59

(Aastatellimine: rkr. 50,
postgiro nr. 12 77 47-4
Stockholm.)

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
KIRIBILLI NSW 2061
Tel. (02) 929 - 4726

(Aastatellim.: A\$ 9.-)

Nr. 2(20) toimetanud:

Vello Salo (tegevtoime-
taja, tel. (416) 265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lokk
Lembitu Ristsoo

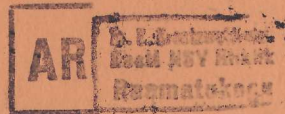
Tiit Telmet (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Aastatellimine: (6 numbrit): \$ 10.-
(Selles hinnas ka õhupostiga
saatmine ülemeremaadesse.)

- 1 Vennaviha lõpp?
- 2 Laule, luulet, lühidust! (Lugeja veerg)
- 3 Soovid kirja! (Toimetaja veerg)
- 4 Kellele kuulub keel? / Hando Runnel
- 8 Meie mees Met'is / Mardi Valgemäe
- 15 Üsna palju pakkuda / Neeme Järvi
- 17 Hurjoh! / Endel Loo
- 25 Kümme haikut / Jaan Kaplinski
- 26 „Ravim“ ja „igand“ / Jaan Puhvel
- 29 MÜ „linnaosakond“ / Heino Jõe
- 31 Vahtkonnavahetus / Ilmar Mikiver
- 34 Jõudu tööle! / Kristjan Krihvel
- 35 Teateid: MÜ 79

Muusikakonverents

Kultuuripäevad 79

113571

SE

1353

Tänavune kevad läheb eesti rahva ajalukku rõõmsa, lootus- ja ootusrikka kevadena. On olnud sündmusi, mis tähendavad üle kolme aastakümne kestnud vennaviha lõppu.

On olnud palju neid — ning nad pole veelgi kadunud — kes näevad nagu elumõtet kodu- ja väliseestlaste lahushoidmises, kahtlustuste ja vaenu külvamises. Seda on pealegi tehtud „tõelise eestluse“ nimel.

Aga äkki juhtus nii, et eestlaste esimene maailmakuulus dirigent tuli Stockholmi — ja tegi seal kuulsaks suguvenna Eduard Tubina rootslaste ja maailma ees! See sündis k.a. alguses. Kuid see oligi alles algus.

Pöördeliseks sündmuseks peame lugema tänavuste Ülestõusmispühade ajal New Yorgis peetud Kultuuripäevi, mille keskseteks kujudeks olid kaks kodueestlast: Neeme Järvi ja Lennart Meri. Mere filmid soome-ugri rahvaste algaegadest ja tema kommentaarid meie iidsete juurte kohta liigutasid vaatajaid-kuulajaid hinge põhjani. Võibolla ei teinud seda mitte vähem meie *maestrissimo* maalit pilt praegusest eesti muusikast, kus ta nägi Tubinat „eesti Sibeliusena“ ning Jaan Räätsa „eesti Hindemithina“; kindlasti langes aktsent meeleliigutuse ja sügava elamuse poolele neil, kes võisid jälgida teda operit juhatamas. Ent ettekan- del Eesti Majas oli peamiselt *vaimustav* toime. Mis ei tähenda, et vaimustuse moment olnuks ebaoluline Meregi puhul! Täissaali pikki ovatsioone said mõlemad.

Peapõhjuseks oli see, et need kaks Eesti paremat poega ei pidanud paljuks väikesele kaasmaalaste-grupile külakosti tuua; et nad oskasid rääkida suurtest asjadest lihtsate ja südamlike sõnadega; ja et viha sai võidetud.

Esialgul küll ainult New Yorgi Eesti Maja suures saalis ja ajutiselt: nii pikk viha ei lahtu üleöö. Olgugi et oli tegemist puhtakujulise kultuuriüritusega, on seda siinpool ookeani juba püütud „poliitikaks“ tembeldada. Kas ka sealpool? Selle asemel et rõõmu tunda? Öeldagu mida tahes: Kultuuripäevade osavõtjad said kogeda hoopis uue ajajärgu algust, mille tõid kaks suurt suguvenda kodumaalt.

Mina ei loe midagi rohkem kui üks kuni kaks minutit, sest terve igapäevase posti jaoks — keskmiselt kuus tolli — on mul aega viis minutit. Mulle küll meeldivad põhjalikud jutud, aga aega nende lugemiseks ei taha kuskilt tulla. Tellin siiski *Aja Kirja*, sest mulle ta meeldib — seal on teatud mõttevahetus, mida mujal eesti ajakirjanduses ei leia. Lugejakirju loen alati — need on lühikesed...

J.R., Toronto

Kirjanduse arvustused on olnud senini AK-s taibukalt kirjutatud ja mitmekesised. Neid sooviksin ka tulevikus. Uusi laule (nootidega!) peaks olema aeg-ajalt ka.

T.A.K., Buffalo, N.Y.

AK on tegelikult ikkagi väliseestlaste foorum, sest niipalju kui mina olen kuulnud, ei ole tal praegu Eestis palju lugejaid. Aga tema siht peaks ikkagi olema — nagu tänavustel Kultuuripäevadel — eesti rahvast tagasi kokku tuua, ühiseid väärtusi näidata.

Ü.S., Philadelphia, Pa.

Ma arvan, et luuletusi ja uusi laule koos muusikaga peaks olema igas numbris. Ka fotod, mis käivad artiklite juurde, teevad asja palju huvitavamaks. Mulle oli tore ja huvitav näha Austraalia Metsaülikooli.

A.L., Toronto

Õiendus

Eelmise numbri lugeja veerul leidub kahjuks trükiviga, mis muudab kogu lugejakirja sisu; teise kirja esimest rida palume lugeda järgnevalt:

Siiani on AK trüginud üha ülespidi.

Viimase paari aasta kestel on toimetus püüdnud leida iga numbri jaoks ühe pikema-põhjalikuma artikli. Teame, et paljudel jääb leivatöö kõrvalt õige vähe aega „eesti asja“ jaoks, just ka neil, kelle poole AK eriti pöördub: meie üliõpilased ja nn. keskmine generatsioon. Sellepärast on ülejäänus taotletud lühidust, n.ö. ideaalse artikli pikkusena võttes kaht lehekülge.

Kuna tänases numbris leidub AK kohta „ülipikk“ keelefilosoofiline artikkel, pöördume nüüd ankeediga lugejaskonna poole selles ja teisteski küsimustes, et lugejate soove sel aastal paremini täita. Pole ju kuskil ka öeldud, et lugejate soovid ei muutu. Sellepärast palume kõiki lugejaid vaevaks võtta juurdelisat ankeet tähelepanelikult läbi lugeda, vastata ja posti panna.

Ankeedis leidub üks eriti tähtis küsimus: uusi algatusi. On paljugi niisugust, mida AK saaks suurema vaevata senisele sisule lisaks tuua. Kuidas oleks Ringvaatega eesti ajakirjandusest, tähelepanuväärt artiklite kätteviiitamisega? Või hoopis sisse seada veerg *Teised lehed*, mis tooks niisugustest artiklitest ära tähtsamad lõigud?

Toimetus vabandab k.a. esimese numbri fotolehekülgede kesise kvaliteedi pärast, mille süü läheb täiel määral trükkali hooletuse arvele. Kuna me oleme „väikesed kliendid“, ei saa me trükikojale suuri nõudmisi esitada, vaid peame „heade sõnadega“ läbi ajama.

Sõnake veelkord ka kaastööde kvaliteedist. Toimetus püsib ikka seisukohal, et meie tase ei tohi nooremaid ära hirmutada. Oleksime nii mõndagi paremini soovinud teha-näha, kuid oleme toonud asju uute kaastööliste julgustamiseks, lootuses, et kriitika aitab parematele tagajärgedele. Nii pöördume ka nüüd eriti nooremate lugejate poole, kes kõhklevad-küsivad: kas mu eesti keel on ikka nii hea, et võin kirjutada? Katsetage ikka! Vajaduse korral astub toimetus kaastöölistega kontakti artikli jms lühendamise jne asjus. Kahju oleks, kui teie head mõtted jääksid teistele teada andmata!

Ettekanne Tapa keelepäeval, vrd. AK 6/78:6.

H a n d o 1. Kellele kuulub keel: kas kõnelejale või kuuulajale?
R u n n e l Niisugune küsimus tekib tahes-tahtmata, kui katsud Tartu koduüksinduses uneldes üles kirjutada selle jutu mõtet, mida sul enesel homme-ülehomme ei tea millises ruumis, ei tea missuguse rahvahulga ees Tapa linnas tuleks kõnelda. Kui kirjutatu jääski kirjutiseks, nõnda et seda loeks iga lugeja, kui ta loeb, üksikult ja omaette olles, usaldaks autor ennast rohkem, ta loodaks, ta eeldaks: kirjutatan kuidas tahes neid omaette mõeldud mõtteid, lugemisele häälestunud lugeja ütleb ikkagi lahti oma isiklikust keeleinstinktist, tuleb autorile lähemale, laseb ennast lõdvaks, laseb ennast juhtida, laseb ennast kanda autori kõige autoriomasemal keelel. Kõneldes suure hulga sulle veel tundmatute isikute ees teeb aga autor käigu pealt oletusi tema vastas oleva seltskonna mõtteilma ja meelelaadi kandva keele kohta. Ta püüab käigu pealt ära aimata neid sõnu, sümboleid, väljendeid ja väärtusi, mis selle seltskonna kõnepruugis ja elustiilis on elavad ja tähenduslikud. Ta tahaks oma kõnet alustada selle seltskonna keeles, et teda otsekohe mõistetakse, et teda korrapealt usaldataks. Ta püüab oma mõtteid, mis tal olid, tõlkida selle publiku keelde, selle publiku keele lähedasse keelde vähemalt. Aga Tartus istudes ei saa iial ette valmis kirjutada seda kõnet, mis peaks sündima seal Tapal, mis sünniks seal kõneldes, sest kodu kõneleb üht, koosolek hoopis teist keelt, nii nagu kiri ja kõnegi teineteisest erinevad.

„There is an untranslatable German proverb which says: *eine Rede ist keine Schreibe*. It means that it is impossible to make a speech worth of the name in the written style. This is absolutely true. Yet nowadays few, even among the best informed, pay any heed to it.”

Hermann Keyserling

Niisiis, kellele kuulub keel?

2. Või kellele kuulub inimene ise? Tervena ja täielikuna ei kuulu ta ammuilma enam iseendalegi. Inimene on omadusteks lahti ammutatatud asi ja iga sellise omadusega tegeleb ise instants ja ise institutsioon. Arstidki ei suhtle enam inimese endaga, vaid inimese mingi omadusega, mingi

haigusega ainult, mingi piirkonnaga koguinimesest heal juhul. Iga instants, iga institutsioon on omastanud inimese mingi omaduse ja kasutab ning käsutab seda seaduspäraselt, enesestmõistetavalt, peaaegu et omandiõiguse alusel. Iga vastsündinu kohal süttivad sajad silmad nagu tähed Petlema taevas. Igaüks valvab oma osa. Koolisüsteem omastab lapse aru ja intellekti. Sõjavägi saab noore inimese meesooliku mehisuse ja musklid. Tippspordi osaks langevad pealtnäha teisejärgulise tähtsusega üksikomadused nagu pikkus, nõtkus, nobedus, aga tagantjärele selgub, et needki on suured asjad. Ja nii edasi. - Aga keda huvitab, kes saab inimese keele, kellele kuulub keel?

3. Keel kuulub õppinud isandatele, keeletarkadele, keeleteadusele muidugi, sest ka see on institutsioon, mis tegeleb inimese ühe omadusega, keelevõimega. Sest kui lihtsail sõnul edasi öelda uuema aja keeletõlgendajaid, siis just see keelevõime ise, see inimajus tegutsev keeleseade, see seaduste kogu seal, see reeglite süsteem, mille mat-riitsidel luuakse lauseid, mõeldakse mõtteid, kõneldakse keelt, see keelevõime ise ongi keel tema sügavamas tähenduses. Nõnda siis: instantse mõõda otsides oleme ka sellele inimese omadusele - keelevõimele ehk keelele leidnud omaniku. Teame vähemalt üht institutsiooni, kellele kuulub keel peaaegu ontoloogilises plaanis: kui poleks keelt, poleks keeleteadust.

4. Üks teine institutsioon pretendeerib peaaegu samadel asjaoludel keelt oma eriliseks eraasjaks, oma omanduseks pidama, nimelt kirjandus ja eeskätt luule sealhulgas. Sest luule on vormilt keelevorm, ei muu. Igale keelele vastab ta ainuomane luule ning see luule on mõeldamatu teises mingisuguses keeles. Piltlikult öeldes: kui keel ise ter-venisti oli eelmise arutluse valguses alles võimalus, oli keelevõime, siis luule oleks juba kui selle keele teostus ja täideviidud võimalus, n.ö. kehastunud grammatika.

Kirjandus pretendeerib olema keele omanik (või vähemalt arvatakse pretendeerivat) selle vast kõige levinuma keele-määratluse järgi, mis ütleb, et keel on suhtlemisvahend, kommunikatsioonisüsteem, ja et ega kirjanduski muud pole kui meedium autori ja lugeja vahel, s.t. suhtlemise võimal-

daja. Ent see oletus on küsimärgiline. Luule ja kirjandus ei saa küll keeleta läbi, kuid pole kindel, kas keel just kirjandusele kuulub. Kui usaldada autorite endi loomingupühholoogilisi tähelepanekuid, võiksime järeldada hoopis vastupidist. Nimelt seda, et keel ise kannab luulet ja kirjasõna, keel ise tarvitab luulet enese „tööriistana“, et keel ise on valitsevam ning valdavam pool ses ühenduses. Üks luuletamise kogemuse kirjeldus kõlab nõnda: „Pärast kaht-kolme kergesti õnnestunud stroofi ja mõningaid teda ennast üllatanud võrdlusi vallutas teda töö ja ta koges selle lähenemist, mida inspiratsiooniks nimetatakse. Loomingut valitsevate jõudude vahekord näib nagu vastupidiseks pöörduvat. Esikoha võidab mitte inimene ja ta hinge seisund, millele ta väljendust otsib, vaid keel, mille abil ta tahab seda väljendada. Keel, see ilu ja mõtte kodu ja reservuaar, hakkab ise inimese asemel mõtlema ja rääkima ja muutub kogunaselt muusikaks, mitte väliselt kuuldavate helidena, vaid oma sisemise voolamise hoo ja võimsuse läbi. Siis loob voolav kõne – sarnaselt jõevoolu võimsale veeremisele, mis oma liikumisega põhjakive lihvib ja vesirattaid käima paneb ise oma seaduste alusel, mõõdamines, värsimöödu ja rütmi ja tuhanded teised vormid, mis on veel tähtsamadki, kuid mida siiani ei ole tuntud, arvestatud ega nimetatud.“ (Boris Pasternak)

5. Muidugi, päris loomulik ja tervemõistuslik oleks öelda, et keel „kogunaselt“ kuulub rahvale, kes seda keelt räägib, ehk keelekollektiivile, kui veelgi tagasihoidlikumalt sõnastada. Ent juba õige pisukesegi targutamise järel jõuaksime sellegi lauseotsaga ummikusse. Nii nagu kirjandusega juhtus, ei tea me lõpuks siingi, kumb on kumma valinud, kas rahvas keele või keel rahva, kes on kelle sünnitanud ja kes on kelle omanik või kes volinik. Sest on ju maailma peale küllalt nii rahvata keeli kui ka keeleta rahvaid jäänud, et pärast ei tea, kes kellest loobus, kes kellest lahti rabeles. Olgu see liivi või mõni kaugemgi keel, mis nüüd kui eemalduv udupilv maailma teadvuses või teadvuse kohal hõljub, mis teame tast – ei tahtnud too keel enam oma rahvast või oli rahvas see, kes väsis kinni hoidmast oma kunagisest keelest?

Poliitökonoomilise kallakuga mõtlejad eelistavad arvata, et väsis rahvas, õpetatud keelemehed jätavad võimaluse arvata, nagu ei jõuaks keel ise elada. Nad on valmis nimetama isegi mõned piirarvud, mis näitavad keele kustumist või kestmist. Suurejoonelisemad vaimud sõandavad väita, et keel, mille kandjaks on väiksem kui 4-5 miljoniline rahvas, väsis ja lakkab elamast. Härdasüdamelisemad seavad piiritulbaks 1-miljonilise rahva.

Kuid veelgi loomulikum on mõelda, et tõde on kolmas, ja nimelt see, et inimese elu on elamine keeles, et inimene ja keel on kaksainsus, neid ei saagi lahutada ega vastandada, üht teisele eelistada. Nad elavad koos, või nad väsisvad koos, ja nad on üks. Aga see tähendaks omakorda, et küsimus *kellele kuulub keel* varjab eneses teist küsimust: *kellele kuulub rahvas*, kellele üldse kuuluvad rahvad siin ilmas, siin „Inimeste Maal“...? See on lisaküsimus, mis teatud olukordades võib üleneda peaküsimuseks.

6. Niisiis, konstitueerides oma olemist, konstitueerib rahvas ühtlasi ka selle olemise keelt, oma olemisele kuju andes annab rahvas ühtlasi kuju ka selle olemise keelele. Ja vastupidi: seda keelt elades ja toimetades elab ja loob ja taasloob rahvas iseennast, oma olemist. Nii nagu inimlik olevus ei saa viibida eraldi kas ainult ajas või ainult ruumis, nii olgu mõistetud ka olemine rahvana: ühtlase olemisena nii keeles kui kujus, olemisena keelerahvana (keelrahvana). Olemine rahvana on midagi muud kui puhas olemine mõttetarkade mõeldisena. Olemine rahvana tähendab elamist inimeste maailmas, kus enamjagu elulisi suhteid ja vahetkordi reguleerib õigus, s.t. õiguskord. Teisi sõnu: elatakse maailmas, kus elamist *de facto* määrab ja suunab vormel *de jure*.

7. Mõningase järeleandmise ja üldistamise korral võiksime ju mõõnda, et tegelikult (*de facto*) keel ikkagi kuulub rahvale, kellele muule siis veel, ent see mõõndus ise ei maksa õieti midagi, kuni meie ei tea, kellele kuulub keel õiguskorra alusel - *de jure* - siin „Inimeste Maal“. Mis keelest rääkida. Rahvale eneselegi ei piisa tänapäeva õiguslepetele ülesehitatud maailmas ainuüksi sellest, et ta on. Ta pole

(Järg lk. 11)

Mardi
Valgemäe

Määratelles kriitika põhijooni, manitses inglise kirjan-
dusloolane Matthew Arnold arvustusmerel sõudjaid vältima
ajaloolise tähtsuse ja isikliku maitse ning rahvusliku
eelarvamuse karidele jooksmist. Need hädaohud varitsevad
sõnavõtjat Tallinna dirigendi Neeme Järvi esinemise puhul
New Yorgi Metropolitan Ooperis. On see ju esimest korda
ajaloos, kus eestlane dirigeerib maailmakuulsas *Met'is*.

Järvi debüüt toimus 21. märtsil „Jevgeni Oneginiga“. Tšai-
kovski, kes muide viibis 1867. a. Eestis ning kirjutas
helindi „Mälestusi Haapsalust“, tunnistas ise, et tema
ooperis on vähe tegevust ja lavalist speaktaaklit. Seetõttu
langeb „Jevgeni Onegini“ taidurlik raskuspunkt veelgi enam
kui mõnes teises ooperis helilooja sügavhingelise muusika
mõistmisele ja tõlgendamisele. Eriti oluliseks osutus see
kõnealuse lavastuse juures, mille nägemismeelega tajutav
külg (Bodo Igeszi režii ning Rolf Gerardi dekoratsioonid)
jäi kahvatuks.

Maitsekust evisid küll välised stseenid, kuid siseruumes
mängit pildid ei pääsünd visuaalselt mõjule. Isegi kolman-
da vaatuse ballistseen nägi välja halli ja luitununa. Õn-
neks leevendas seda verevaesust Järvi poolt hoogsalt fra-
seerit polonees. Ooperi lõpupildis jäi puudulikuks ka
valgustus, mistõttu lava esiküljele liikund osalised laul-
sid pidevalt poolpimedas. Kui selle efektiga oli valgus-
tusmeister Gil Wechsler püüdnud edasi anda Tšaikovski oo-
peri süžee varjukülgi, siis saavutas ta psühholoogilise
pinge asemel hoopis ähmase lavalise kujundi.

Eelnev kriitika muutuks tähtsusetuks kui ooperi kandvama-
te osaliste laululine tase oleks olnud ühtlaselt kõrge. Bass Paul Plishka esitas küll suurepäraselt Gremini aaria,
metsosopran Batyah Godfrey laulis hästi Tatjana amme osa,
ning tenor Neil Shicoff hiilgas Lenski rollis, eriti tei-
se vaatuse esimese pildi armukadeduse raevutsemises ja
duellistseenile eelnend nukrutsevas aarias. Peaosaliste
hääled ei saavutand aga seda kõlavärvingulist sädelust,
mida ootame tippklassi ooperilauljailt. Tatjanat kehastand
sopran Makvala Kasrashvili *pianod* jäid kohati tuhmiks
ning ta *fortel* puudus tihti resonants. Onegini osa täitva

H. Trummeri ja V. Salo fotod

bariton Juri Mazuroki üldiselt tuim mäng pidurdas ilmselt ka tema muidu adekvaatse hääle mõjule pääsemist.

Ent etendust tuleb siiski kordaläinuks pidada, tänu peamiselt Neeme Järvi inspireerit juhatamisele — ning vaatamata Matthew Arnoldi hoiatusele.

Teatavasti kirjutas Tšaikovski „Jevgeni Onegini“ ajavahemikul, mille jooksul nurjus ta enesetapmiskatse ning purunes ta abielu, mis oli arvatavasti sõlmit helilooja omasooiharuse varjamiseks. Sellise hingelisest ahastusest tuletet partituuri tõlgendamiseks on vaja erilist äratundmist, et ühelt poolt mitte alla suruda Tšaikovski muusikalist ekspressiivsust ega teiselt poolt lämmatada orkestriga laulu.

Järvi dirigeeris operile sobiva selguse ja läbipaistvusega, samal ajal rikastades vahemänge ja muid olulisi instrumentaalseid kohti haarava tundeelamuslikkusega, luues seega nõuetava orkestraalse täiskõlalisuse.

Kahju ainult, et kavalehtedel (ning seepärast suuremalt osalt ka ameerika kriitikas, erandina *New York Times*) esines Neeme Järvi nimi transliteratsiooni tõttu vene tähestikust Naami Yarvi'na.

Selle
numbri
näod

Lk. 9: *Helilooja Eduard Tubin ja dirigent Neeme Järvi Stockholmis. — Lennart Mere 50. sünnipäevale New Yorgis: Leena Tiismann, Neeme Järvi, Ell Tabur, Roman Toi.*

Lk. 28: *Lektor Kersti Linask ja 5/6 laudkonnast: Reet Roos, Kadri-Ann Laar, Oscar Müllerbeck, Epp Naelapea, Heino Jõe (puudub Jaan Roos). —*

Lennart Meri Kultuuripäevadel. Liivi Jõe küsitleb Neeme Järvit.

midagi. Ta pole juriidiline isik, ta on õigusteta olekus, ta ei maksa midagi. Et elada rahvana, ei piisa isegi sellest, et on olemas hulk inimesi ja on selle inimhulga nimel avaldatud olemise soov ja siht. Kuni puudub kolmas komponent – juriidiline tunnustus välisautoriteetide poolt, ei ole juriidilist isikut ja ei oleks nagu üldse midagi. Paljude väikeste rahvaste riikliku tekkimise ajalugu esimeses ilmasõjas segipaisatud Euroopas oli suurel määral just selle viimase juriidilise tunnustuse kui olemasolu tõestuse otsimise ajalugu. Ning see sama lugu käib tänapäeval nüüd muudes maailmajagudes.

8. Nii nagu rahvusvaheline õigus reguleerib vastamisi end olemaolevaks tunnustanud rahvaste suhteid ja nii nagu isikute endigi vahelised vabadused ja normid on määratud ja kaitstud mitmesuguste seaduste ja koodeksitega (õigusega), nõnda otsib küsija silm lõpuks ka seda juriidilist isikut, kellele kuulub keel, ja seda õigusharu, mida võiks nimetada keeleõiguseks. Üksikud õigusallikad küll käsivad põgusalt mõnd keeleelusse puutuvat küsimust või vahekorda, aga omaette õiguse objektiks pole keelesuhted päriselt saanud, sellal kui näiteks töö-, maa- või perekonnasuhted on seda ammuilma ja pea igalpool.

9. On vähemalt kaks vänget põhjust, miks keelt ülepea on nõnda raske õigussüsteemi paigutada, teda õiguse objektiks teha, teda mingisuguse juriidilise isiku omandiks arvata. Nimelt on keel liiga vähe materiaalne, liiga kehatu asi, et teda omandina ette kujutada ja käsitada. Keele ainus kehastunud olek on inimesena või rahvana. Inimest ega rahvast ei käsitata aga enam ammu – *de jure* – ühegi juriidilise ega füüsilise isiku pärisomandina.

10. Rahvusriigid on ainsad institutsioonid, kes seisavad kõige lähemal keele õigusliku omaniku staatusele. Vähemalt suhetes teiste rahvastega (riikidega) on rahvusriikide keeled tunnustatud õiguslikel alustel, neil keeltel on õigusest tulenev vabaduse määr, on tagatud keele kasutusalala ja kaitse, on määratletud suhtlejate õigusi ja kohustusi keele ees. See on silmnähtav ning loomusunniliselt otsib siis ka iga eluspüsiv väiksemgi keelerahvas oma keelele analoogilist õiguslikku seisundit, seda leides või leidmata. Rahvusriigi idee on oma sügavamas sisus vähem

poliitiline ja rohkem keeleline, võiks üheda keelekorralduslik mõtteviis, nagu näeme. Sest keelelisest vaatevinklist mõistetuna ei olegi selline riik muud kui keele funktsioon, keele tuletis: keel määras kõigepealt rahva, rahvas seejärel määritleb samal keelelisel alusel riigi, järelikult on riik otsesõltuv keelest, ta peabki keelest hoolima, keelt teenima, keelt kaitsma. Teises laadis ühelt tühendab see, et kõik need kolm on olemas üksteise tõttu ja üksteise pärast, nad on kolmainsus. Teiste riigitõppide puhul on keel kõrvalisem tegur, peaaegu väljaspoole õigussüsteemi jääv fenomen, õigusteta ja vaba tegelikult, nagu inimliku eeskosteta tavaline loodusasi, loodusand.

11. Niinimetatud keeleõigus on üksikisiku tasemel vormiliselt lahendatud, umbes nõnda nagu mitmed teisedki humanistlikud õigused: töö ja puhkuse õigus, elupaigaõigus, õigus mõelda ja kõnelda oma mistahes keeles. Kõik need üldised humanistlikud õigused iseloomustavad küll ühiskonna moraalset hoiakut ja suundumust, ei ole aga reaalse suhte ja võimaluste näitajad: ükski neist ei näita ilma üksikasjalikuma seaduselisata sellise õiguse reaalselt sisu ega ulatust, selle õiguse täitmise tegelikku teed ega viisi.

Piltlikkuse mõttes võib üksikisiku keelt võrrelda sellele isikule kuuluva raamatuga: keegi ei tohi seda ära võtta, varastada ega vahetada ilma omaniku loata. Keegi ei pruugi aga selle raamatu vastu ka huvi tunda ja kellelgi teisel peale omaniku pole selle vastu ka mingeid kohustusi, mingit hoolt. Keelt kogumahuks võiks võrrelda raamatutega mis lebabad suures raamatukogus, ütleme rahvusraamatukogus, ja on terve selle rahva asi ja uhkus ja vaimne vara. Moraalses plaanis kuuluvad nad kogu rahvale, ehkki kogu rahvas neid otseteed küll ei valda ega halda. Neid valdab ja haldab ja nende elu ning olu üle valvab raamatukogu või mõni muu ülem institutsioon, juriidilise isiku õigustes omanik. Keelt kogumahuks võiks võrrelda nende raamatutega raamatukogus, aga ei saa, sest keel ei kuulu kellelegi, keel pole ühegi institutsiooni oma.

12. Õigus keelt valida ei sisalda iseenesest samaväärset võimalust (õigust?) seda keelt kasutada. Hoolimata sellest, et elad n.ö. ajaloolisel rahvuslikul territooriumil selle

rahva ajaloolisel keelealal, ei pruugi su arst, su müüja, su telegraafineiu, su bürooametnik, kellega suhtlemisele asud sinuga su keeles suhelda, kui ta juhtub armastama mõnd teist keelt rohkem, sest nii sinu kui tema keel on eraasjad, isikute omad, ja sa ei saa oma eraasja teisele omal jõul ka kohustuslikuks teha ning peale suruda. Ja nõnda ei täida keel, mis küll on defineeritud kui suhtlemisvahend, oma ülesannet, sest tal pole suhtlemisjõudu, pole õigust. See oleks suuline suhtlemine. Paljudes asjaajamiskohtades ja asutustes puuduvad planketid ja vormularid, mis läheksid kokku su keelega sel ajalooliselt põhjendatud sinu keelealal. Ja nõnda edasi. Need on triviaalsed ja banaalsed näited-nälgutused muidugi. Niisuguste näidete toomine ise on nagu ühiskondlikku heaolu määri või rikkuv tegu, tüütab ja väsitab kõiki niivõrd, et pigem leppida eluga nagu ta stiihiliselt kulgeb, nagu ta ise kavatseb areneda, kui et hakata olmet ümber õpetama, ettepanekuid tegema. Ning pealegi, ega need liig-olmelised näited ei kuulu selle jutu sisse.

13. On nenditud, et enamik ühiskondlikest suhetest on õigus-suhted. Oleme nentunud. Siiski ei pea uskuma õiguse kõikvõimsusesse, tema imeväelisusesse inimlaste elus. Inimkond oma eluhoos kaldub ikkagi, stiihiliselt, kirjatähhest kaugeemale, elule endale lähemale. Ikka lõdveneb suhe kirjatähega, elatakse harjumuses, vaotakse rutiini, rutiin ise muutub seks kirjutamata seaduseks. Nõnda elatakse ja nõnda taandub mõnigi keeleõigusest alanud märkus sisuliselt hoopis eetika probleemiks, ametkondade ja indiviidide kõlblate kommete küsimuseks. Rutiinil ja rutiinilangemisel on muidugi samuti omad peidetud põhjused, oma ajaloolised juured ja psühholoogilised juured, ning osa neist juurtest ulatub segaste ning keeruliste võimukompleksideni inimese hinges. Neist nähetest kirjutab juba Dostojevski – kui osutada ajaloolisse kaugusse – juba sada aastat tagasi „Kirjaniku päevaraamatus“ aastast 1876, ja mõni asi on tõesti nagu meiega päevil.

Lahkudes siis nõnda vale-dostojevskilikult, „alandatuna ja solvatuna“, hingeliselt kole kratsituna mõne „võimutäiusliku“ kantseleibarjääri tagant, otsid jälle olendeid,

kellelt taas kõheldes küsida oma küsimust jälle nagu uues valguses, kellele kuulub keel, kas isikule, kes võimukas, või võimugrupile-ametimeestele, või abstraktsele võimule kui niisugusele üldse, või ikka jälle eikellelegi; otsid, sest siin, kantseleis või büroos või kontoris või mis ta oli, seda küsimust ei kuulda, seda ei mõistetagi.

14. Kõik inimesed on omamoodi maailmaparandajad. Igaüks parandab isemoodi ja oma jaoks eelkõige. Ja see õigus tal on. Igaüks tahab, et oleks mugavam olla. Et maailm oleks oma-pärasem. Ka keel on maailmaparandusaine, ka keel kuulub maailmaparandusprogrammi. Mõni ajab maailmaparanduslikel ajenditel taga keeleõigust, teine hakkab ilma ja olemist parandama õigekeelsust ehitades. Tee on teine, eesmärk üks. Lootus on üks. Et jutuga saab midagi ära teha, et õige sõnaga saab maailma muuta. Või vähemalt mõjutada. Keeleõiguslasi on tegutsemas vähem, ja nagu arutlusest selgub, on nende ettevõtteri juba algusest peale nõrgal põhjal, justkui liivale rajatud. Õigekeelsuslaste asi on kindlam. Sest nende aine ja tee ja abinõud on reaalsemad. Ja võideldagi tuleb neil ainult omataolistega, teiste õigekeelsuslaste, teiste keeleparandajate ja -korraldajatega. Jumal õnnistagu neid ja andku neile tarkust märgata seda, kus lõpeb elava loomise piir ja kust algab kantselei, et nad kunagi sinna ei satuks ega nende sarnasteks ei saaks, kes seal oma võetud võimu läbi uskuma hakkavad asjade kuulumist enesele üksiki...

15. Näen, et keelest huvitatute ja keelega tegelejate seas on kaht tõugu rahvast. Ühed saavad rõõmu keele toimest, keele tunnetamisest, teised aga keelega võitlemisest. Ühed tunnetavad ja naudivad keelt tolle enda seesmiste võlude pärast, nad laskuvad keelde kui sügavikku, elavad läbi selles avanevaid vaateid, kompavad läbi selle kummalist kudet, tunnetavad selle aine lõputut ilusat mängu, ning nad mängivad seda mängu kuidas oskavad. Teistele on tähtsam keele väline toime, tema võimalik kasutegur sotsiaalse elu plaanis, rahvaelu edendamise ja parandamise plaanis. Nagu iga teine tööriist, peab ka keel nende meelest olema võimalikult uus, modernne, nagu kõigil teistel, nagu välismaal. Agaralt mõeldakse välja näiteks uusi sõnu, lükatakse neid

käibesse, vanade ja n.ö puudulike asemel usus, et nii muutub me keeleline opereerimine täpsemaks, ökonoomsemaks, kasulikumaks, ja noh, kui juba kasulikumaks, siis muutubki ka kogu elu ise paremaks. Nii mõnigi üksikagarus võib näida kurbkoomiline, mõnigi keeleremont ainult ärritava, lagastava tegevusena. Ent ka kõige pinnalisemal teol võib olla oma salajasem sügavus. Nii ka siin. Iga keeleuendus- või keeleparandusliikumine ajaloos, olgu ta välispidi kui utilitaarne või kui ilujanune tahes, taotleb enese teadmatat või tahtmatagi midagi hoopis vägevamat: keeleparanduse kaudu olemise parandamist, sest vaistlikult taipab igaüks, et keel pole ükski tööriist, et keel puudutab kuidagi ka olemist, umbes nii nagu piiblis öeldud, et alguses oli Sõna. See on keeleühiskonna, keelekollektiivi vaist. Kui keeleühiskonnal on oma elu parandamise muud võimalused napid või lihtsalt isetegevuslikust käeulatusest kaugemale libisenud, hakkab ta seda enam üldrahvalikult tegelema oma keele parandamisega. Ja ta töö oleks veelgi tõhusam, kui ta teeks seda keeleõiguse valguses ja kui ta sõnaselgelt teaks, kellele kuulub keel...

ÜSNA PALJU PAKKUDA

Intervjuu dirigent Neeme Järviga 31. märtsil 1979.

Mida on tänapäeva eesti heliloojatel pakkuda rahvusvahelisele publikule?

Heliloojatest on Eestil üsna palju välja pakkuda praegu. Kõigepealt ma nimetaksin Eino Tambergi *I sümfooni*at. See on alles üsna hiljuti kirjutatud-lõpetatud ja sai esmakordselt ette kantud eesti heliloojate kongressil Tallinnas minu juhatusel meie Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri poolt. See oli just vahetult enne minu tulekut siia Metropolitani.

Siis: Jaan Koha laulud – seitse laulu – Ellen Niidu tekstile. Ka need tulid esiettekandele tänavu, Urve Tautsi esituses.

Arvo Pärdi põhilisi teoseid on juba ennegi kuulsaks saanud, aga viimastest mainiksin siiski *Cantust Benjamin Britteni mälestuseks*, mida ma juhatasin Stockholmis ja Helsingis ning kavatsen veel mujalgi maailmas juhatada — üldse see on üks väga andekas, otsiv helilooja, rahvusvahelise tasemega.

Ma ütleksin veel, et meil on üks uuemaid heliloojaid, kelle me oleme nagu ära unustanud: see on Anti Marguste, kes on väga palju kasutanud eesti folkloori oma sümfoonilises muusikas — tal on mitu sümfooniat. Temal on näiteks *Ruud* — esimene, teine ja kolmas — ja *Parmupilli lood*, kus ta on väga palju otsinud. Seda on aga vähe ette kantud — ma mõtlen rahvusvahelises ulatuses; meil Tallinnas ikka aeg-ajalt mängitakse. Ma olen korra juhatanud ka tema teoseid Schwerinisis Ida-Saksamaal.

Siis muidugi, keda ma tõstaksin eriti esile: meil on väga huvitav helilooja Jaan Rääts, praegu ka Heliloojate Liidu juhataja-esimees. Ka väga otsiv mees ja kaasaegse helikeelega. Minu jaoks natuke liig motoorne oma teostes, aga see tuli ehk tema noorusest. Praegu ma ütleksin, et tal on uus otsingu-periood, aga kuna ta kirjutab nüüd kammermuusikat ja mina olen sümfoonik, siis on mul raskem hinnata, mida ta seal on korda saatnud.

Siis: millest ma tahaksin eriliselt rääkida, on meie heliloojate-klassikute pärand, mida me ei tohi unustusse jätta. Need on nimed nagu Heino Eller, Artur Kapp ja nii mõnedki heliloojad, kes praegu elavad, aga me oleme nad teenimatult ära unustanud. Nimetaksin praegu niisugust heliloojat nagu Pärnus elavat Artur Uritamme. Temal on nii mõnigi teos — siirad, toredad ja kõrge professionaalse tasemega. Neid ei ole palju, aga ta oli Artur Kapi lemmikõpilasi, sai palju stipendiume ja võitis ka palju konkursse omal ajal.

Vaat' niisuguste teoste ettekandmine on unarusse jäänud, mida kindlasti võiks välismaal ette kanda; mina olen ka ettepanekuid selleks teinud. Nii et Eller ja Tamberg kõigepealt, Tobiasest muidugi rääkimata.

(Järg lk. 21)

Kaks filmi:

Tiina, lavastaja Edmund Martin, 1976, *Tiina* - Valli Martin, Mari - Oudi Kalm, Margus - Tarvo Kass, muusika - Taavo Virkhaus.

Libahunt, Tallinnfilm, 1968, režissöör-lavastaja Leida Laius, *Tiina* - Ene Rämmeld, Mari - Malle Klaassen, Margus - Evald Hermaküla, muusika - Veljo Tormis.

Endel
L o o

Oleks ammu aeg panna punkt soendijuttudele. Ometi kisub hilist ilmavalgust näinud *Mana* 43 mõnda lühivõrdlust paika panema.

„Esimene eesti metsavend“ *Tiina* (vt. AK 6/76:23) saab siin tagantjärele Mardi Valgemäe käest mitmel kombel sagida. Päris kahju hakkab. Ja kahju ka sellest, et *Tiina* meistertajad ei näinud Tallinnfilmi kümnekond aastat varem teoks saanud *Libahunti* - oleks olnud kasulik õppetund. Igas mõttes.

Kui Valgemäe õigustatult nendib *Tiina* müstikalagedust, siis seda filmi *Libahunt* kohta öelda ei saa. Küll aga lisandub viimasele mingi ülerõhutatult hingeahistav süngus, milles rõõmuhetkedki virelevad verevaesuses. Ometi saab samas müstikas rituaalne uue elujõu ja siin tuleb Leida Laiuse avardamispuudeid hinnata. Teisalt jälle, kui meid *Tiinas* kummitab mingi tundeskaalalik väärkepslemine, ameerikalik naeratuse ülepingutus, siis saadab *Libahunti* eht-eesti tuiumus, olles lavastajal ühtejärke jalus.

On muhelemapanev, kuidas näitlejate riietussegi kipub sama laadsusi: *Tiinas* uhkeldavad suurlinna läikivad jõulutaadikasukad ja *Libahundis* on just rekvisiiditöökojast kohale jõudnud ühtmoodi uued pearätid ja kübarad.

Valgemäe kiidab *Tiina* loodusvõtteid „... üllatavad oma kompositsiooni ja värviküllusega.“ Kui siin üldse mingist üllatusest juttu võib olla, siis küll imalmagususest, piltpostkaardilikkusest ja tõigast, et Martin on võimetu isegi loodust rakendama müstika huvides. Muust rääkimata.

Amatbõr või mitte - lavastaja Martin ei ole enesele selgeks teinud, mida ta tahab õelda või kuhu jõuda. Ja poliitikkasse sekkumine Tiina, „vabaduse hinge“ ohvriks toomisega pole filmi tegijale auks. Nõnda võib saavutada küll peakonsuli heakskiidu ja samalaadset vabritseeritud soodsat sooja oma ajalehis, aga lõpptulemus? Tõõ ei kiida tegijat.

Laiusel *Libahundiga* nii lihtne ei olnud. Kriitika kutsus esile vastakaid arvamusi. Rahva huvi oli minimaalne. Pilt unustati kui ebaõnnestunu. Ja samast saatusest ei pääse ka *Tiina*.

Loomulikult ei saa mõõda minna Martini ja asjaosaliste tööhulgast. Ega tahagi meist keegi. *Tiina* sünnivalud siin olid teadagi mitmes osas rängemad kui *Libahundi* omad Eestis. Aga just selles ongi arusaamatus: niipalju vaeva ja nii lubamatult vähe arukust filmi eeltõis. On selge, et mindi pooltoorelt asjale manu. Ja mõnes mõttes võib seda ka Laiuse pingutuste kohta õelda.

Filmide muusikas nii Taavo Virkhaus kui Veljo Tormis teevad sama põhilise vea - heliteostus toimub omaette. Ei suuna, ei oma vajalikku seost visuaalsega. Pole vaevaks võetudki.

„Film, mida võib hakata kaaluma filmikunsti margapuuga“, ütles Mardi Valgemäe. Tõsi, hakata võib. Aga sobiva margapuud leidmisega on tõsiseid raskusi. On lihtsalt inventuuris igandina maha kantud.

Ja ongi kummaline lugu: oleme meisterlikult lavastanud *Libahundi* kodumaal ja võõrsil, aga filmilinal ei saa see inimesehunt jalgu alla, olgu siis kodumaa elukutseliste või välis-eestlasist amatbõride püüdlusis. On nagu ära tehtud. Jäävadki katsetusteks.

Martini *Tiinast* aga jäävad kauaks kummitama - lisaks kõigele - pidevalt olla püüdev *Tiina*, asjatult õelaks aetud Mari, aastatepüisusse komistav Margus ja Udo Leppiku põlveotsas tehtud kavaraamatu kiirgraafika. Ja ongi ehk viimaks nii nagu ütles Margus Jukkum: „Selles vaimus marsime agarasti allamäge absoluutse nullpunkti poole“.

Meie kaasaja muusika suurkuju on muidugi Eduard Tubin. Tubin on see mees, kes viib meie eesti heliloomingu ja eesti kunsti rahvusvahelisele tasemele selle sõna tõsisel mõttes. See mees on kirjutanud mitmes žanris ja kõik, mida ta on kirjutanud, see on kõrgeima professionaalse tasemega ja suure mastaabiga.

Minu meelest heliloojal on aegade jooksul tekkinud niisugune olukord, et ta Rootsis ei ole nagu päris rootsi helilooja, olgugi et ta seal eluneb, ja Eestis ta ei ole nagu päris eesti helilooja. See on kurb, sest Tubin, olles praegu 75. eluaasta künnisel, ei ole nagu veel jõudnud nii kaugele, et maailm oleks teda tunnustanud. Aga tema teosed on seda väärt, et teda tunnustada maailma mastaabis. Mina ütlesin nii, et nagu Soomel on oma Jean Sibelius, Taanil oma Carl Nielsen, nii on Eestil olemas oma Eduard Tubin. Minu meelest tema teoste propageerimine maailmas on meie esimene ja suurim kohustus ja auasi. Hiljutine ettekanne Stockholmis – ma juhatasin seal tema 5. sümfooniast Kontsertmajas Stockholmi Raadio sümfooniaorkestriga – see tekitas elevust publikus, tekitas elevust orkestrimeeste hulgas ja üldse, ka ajakirjanduses, nii et tekkis nagu väike laine, nagu Tubina avastamine. Minu meelest isegi praegusel momendil ei ole Rootsi Heliloojate Liidu ulatuses leida niisugust andekust ja suurust nagu on Tubin.

Selles mõttes me oleme uhked tema helitööde üle ja mina kui dirigent, kes ma olen paljusid tema esiettekandeid juhatanud – eriti mäletan 8. ja 9. sümfoonia omi – leian, et see mees on rahvusvahelise suurusega inimene. Kindlasti varem või hiljem tekib olukord, kus teda tunnustatakse maailma mastaabis.

Nüüd üks praktiline küsimus: mida oleks teil praegusel hetkel pakkuda valmis partituuride või plaatide näol sellele, kes tahaks eesti heliloominguga tutvuda?

See on üks väga valus küsimus, sest põhiliselt on need heliteosed – väheste eranditega – nii kodu- kui välismaal alles käsikirjas. On üksikuid, koha peal tehtud paljundeid, mitte kirjastuste väljaandeid. Sellest siis ka see häda, et meil pole anda partituure, mis võiksid aidata kaasa meie muusika tutvustamisel.

Plaadistamisega on lugu umbes samuti, sest plaate on olemas piiratult ja plaadistamise kavas ei ole sageli need teosed, mis minu meelest peaksid olema kavas.

Mis me peaksime tegema ja nagu auasjana kiiremas korras — seda me peaksime ka ajaliselt veel jõudma, olgugi et oleme juba natuke hiljaks jäänud — see oleks Tubina kõik kümme sümfooniat. Need tuleks albumina välja anda, et neid propageerida. Seda võiks teha meie Riikliku Sümfooniaorkestri ettekandes või ka mingi kombinatsiooni näol, koostöös meie ja teiste orkestrite vahel. Ma arvan, et niisugune album tekitaks kindlasti suurt elevust — aga seda ei ole veel olemas ja selle tõttu ei õpita Tubinat ka tundma.

Teada on maailmapraktikas, et heliplaadid on need, mis viivad edasi nii interpreedi kui helilooja tööd, propageerivad neid ja annavad mingisuguse kõlapinna neile. Jutusõna ja ajalehed ei aita levikule palju kaasa.

Nii et Teil on päris konkreetseid plaadistamisplaane?

Jah, meil Tallinnas on olemas plaadistuudio, üleliidulise firma „Melodia“ Riia osakonna oma. Tallinnas saame teha muidugi ainult limiteeritud arvu plaate ja muidugi on olemas erinevad žanrid, mitte ainult sümfooniline muusika: on kerge muusika, koorimuusika, kammermuusika... Ja kõik peavad mahtuma 8-10 plaadile aastas. Muidugi sellega palju ära ei tee.

See oleks see mis puutub eesti muusika propageerimisse. Teine asi on muidugi ka veel minu isiklik huvi, et meie professionaalsed ansamblid — ma mõtlen just meie Riikliku Sümfooniaorkestrit, mis on tegelikult ainukene suur kollektiiv, võimeline propageerima eesti muusikat maailma mastaabis ja on aastat paar-kolmkümmend tegelenud eesti heliloojate ettekandmisega — saaksid propageerida ka meie orkestrikunsti. Siin tekib üks vasturääkivus: mina isiklikult olen väga huvitatud sellest, et me lindistaks väga palju klassikalist muusikat. Orkestri „nägu“ ja klassi ja taset otsustab ikkagi klassikaline muusika. Paljudes maa- des on impressaariod esimeses järjekorras küsinud, et mida te olete lindistanud klassikalisest muusikast? Kui me oleme teinud ainult oma eesti muusikat, siis ei ole meil midagi öelda, kui meil ei ole klassikat olemas. Ja sellest on kahju.

Nüüd ongi tekkimas uus olukord — ma olen seda pidevalt püüdnud — et niisugune maailmakuulus vene dirigent nagu Gennadi Roždestvenski, meie orkestri sagedane külaline ja praegu BBC peadirigent Londonis, lindistas meie orkestriga Schumanni neli sümfooniat ja varsti tulevad plaadid välja.

Minul isiklikult on Tallinnas juba valmis Haydni kuus Pariisi sümfooniat ja lõpetame varsti 12 Londoni sümfooniat. Nii tekib meil üks teatud materjal, mida me saame rahulikult pakkuda edasi, nii et meie orkester ei tegele praegu mitte ainult eesti heliloojate propageerimisega, vaid annab edasi ka meie orkestrikunsti.

Meie orkester on ju võimekas: sada inimest koosseisus, kõik Tallinna Konservatooriumi kasvandikud — ja selles mõttes on tal ka oma nägu, tehnilised kui ka kõlalised võimed, ja ma arvan, et selle orkestriga me mängime igasugust maailma-repertuaari.

Nüüd ongi mul suur lootus selleks, et me 81. või 82. aastal oma orkestriga tuleksime Ühendriikidesse ja siin mängiksime New Yorgi Carnegie Hallis ja tervel pikal esinemisperioodil, turneel, kus tutvustaksime oma orkestrikultuuri nii klassikalise ettekande osas kui ka meie väljapaistvate eesti heliloojate tööde osas.

Praegu võiks siis öelda, et meil on palju rohkem pakkuda kui maailm oskaks aimata?

Oo, meil on väga palju pakkuda! Millegipärast oleme jäänud nagu oma nelja seina vahele ja sellest on hirmus kahju. Isegi näiteks lauljate osas on meil „Estonias“ väga väljapaistvaid ja nii mõnigi neist võiks maailma mastaabis esineda, näiteks bass Mati Palm, keda võiksimme häbenemata välja pakkuda igale poole. Siis veel tenor Henrik Krumm, Teo Meriste — jällegi bass-bariton, Leili Tammel, Urve Tauts, väga tugev metsosopran... Siin tuleb mul meelde, et unustasin ennist mainida naisheliloojaid: ma hindan näiteks väga Lydia Austeri klaverikontserti, mis on ka juba plaadistatud ja mida kõlbab teistelegi pakkuda.

Väljapaistev kuju praegu meie instrumentalistide hulgas on noor pianist Kalle Randalu, kes pärast kolme vooru Moskva-konkurssi läks edasi Šveitsi ja on praegu seal. Temast võiks tulla rahvusvahelise kuulsusega pianist. Igatahes on ta väga suurte annetega noor inimene Tallinna konservatooriumist. Ja meil on palju niisuguseid inimesi.

Niisiis põhjust rõõmu tunda – ja trummi löüa!

Täielikult. Ja kui me impressariod leiame ja vastavad toetused-võimalused, siis ma arvan, et kui meie orkester tuleb siia Ameerikasse esinema, siis tekib ka küsimus, keda võtta solistideks kaasa – mitte ainult rahvusvaheliselt tuntud inimestest, vaid ka Eestis välja paistnud annetest, et esineda meiega koos kontsertidel.

Õiendus

Osaliselt minu enda süü, kuid osaliselt ka toimetuse abistava käe tõttu on minu kirjutisse *Kirjandusvoos* (AK 1/79: 37, 4. lõik) sattunud valesti mõistetav väljendus. Kui on juttu kodueestlaste järelejäudmisest pagulastele, siis on mõeldud romaanide kogutoodangut peale 2. Maailmasõda, milles on pagulastel veel 50 - 100-köiteline edumaa.

Minu iseloomustus V. Grossi, V. Ilusa ja Beekmanide kohta oli *tõhusad nõukogude prosaistid*. – Arvude suhtes on saabunud autoriteetsemaid andmeid: Julius Ürt ütleb, et ilmus 19 esmavärsikogu 8 naiselt ja 11 meesautorilt (SV 13/79). Naised olid mul kõik üles loetud, kuid kuus meest on jäänud kahe silma vahele. Üks neist selgub kohe: Ain Rannaleet, ei osanud mitte arvata 1943.a. surnud meest esmakogu autoriks. Võib ju püüda end vabandada, et SV raamatu-iseloomustused ei ole alati piisavad nende täpseks liigitamiseks. Loodame, et aeg annab arutust.

1. Külm hall tuleb päev.
Las joon läbi ao veel su
silmade värvi.
Cold, grey comes the day.
Let me drink yet through the dawn
the color of your eyes.
2. Hallis hajuvad
valgus ja pool paljaste
põõsaste varjud.
In the greyness
light blends with shadows
of half-bare bushes.
3. Aknalauale
laskub kärbes ja enam
lendu ei tõuse.
Onto the windowsill
a fly lands, and does not
take flight again.
4. Lumeliblikad
jäällilledelt kunagi
ära ei lenda.
Snow butterflies
from ice flowers
never fly away.
5. Talvine hommik.
Suitsud seisavad paigal
hüttide umber.
Wintry morning.
The smoke stays still
around the huts.
6. Ime ju sündis.
Akna all seisab vakka
õites kirsioks.
A miracle!
Below the window, in stillness,
a cherry branch in bloom.
7. Varblane keksib
võilillelaanes. Kas siin
oli tõesti talv?
A sparrow hops
among dandelions.
Was winter really here?
8. Kuid linavästrik
targa mehe maja ees
kõigutab saba.
The wagtail
in front of the wise man's house
still wags his tail.
9. Kõrgele ära
kiigutavad mu mõtte
kaskede kroonid.
High, and far away
sway the birch-tree crowns
of my thoughts.
10. Lahkuv rong ootab.
Paplil ei ole enam
ainsatki lehte.
The departing train waits.
Not a single leaf remains
on the poplar.

J a a n
P u h v e l

Meie sajandi keelearenduse kesksel kujul Johannes V. Veskil olid teatavasti erakorralised teened teaduslike oskussõnade tuletamisel. Tema tegevusest johtuv, tuhandeisse isendeisse ulatuv sõnavaramu on jääv rahvalik aare, ja juha igavikku vajund mehele selleks mida Horatius nimetas *monumentum aere perennius* või Puškin veidi piibellikult *pamjätnik nerukotvornõi*. Tolle pärandi üksikasjalik arutelu peab aga arvestama et Veski tegevus polnud ühemeheteater (nagu Aaviku keeleuundus) vaid toimus suurel määral sõnastike kolleegiumes ja ühistöö pinnal ning seega kindlasti olulisel määral ajurajusel moel. Võib öelda et Veski oli peainsener tuletusmasina käivitamisel, aga et mehhanism ise, kord käigus, polnud enam ainupaljalt looja mõttejätk vaid hakkas ajama endapoolseid eluvõrseid. Just nagu „aatompommi isa” Einstein visandas valemid, rakenduslikud osalejad aga tuletasid ükshaaval tuumrelvade tulva, nii võib Veskitki vaid tinglikult kuulutada kõige temast pärineva sõnavara otseseks loojaks.

Need mõtted on idanend järelkajana mu kirjutisele „Manas” nr. 43 (lk. 3-4), kus püüdsin anda mõningaid näiteid Veski loomingust, muude hulgas ka sellised tuletuslikud seeriad nagu 'ajend, igand, omand, pärand, sajand, seisund, talund, tõend' ja 'arstim, ravim, kasum'. Need on tõepoolest ürgveskilikud ja selliseina ka tänapäeva Eestis tema kontosse kantud (vt. näiteks A. Veski, *Emakeele Seltsi Aastaraamat* 4 [1959], lk. 19), mis aga ei tähenda et tema iga viimase neist isiklikult verminuks. See tõik on ilmnend viimase aja mõttevahetuses kahe teeneka eesti hajakas teadusmehega kes ei seisnud vaid sõnade *ravim* ja *igand* hälli man aga olid hoopis nende otseseiks külvajaiks Veski pinnasele. Kuulgem kõigepealt dr. Hugo Salasood:

„Aastail 1929 - 1933 olin Tartus ilmuva ajakirja *Eesti Rohuteadlane* toimetuse liige. Ühel jaanuarikuu õhtul 1931. a. viibisin Tartus Suureturu ja Rütli tänava nurgal asuvas Rohuteaduse Instituudis dotsent dr. Pharm. Nikolai Veiderpassi kabinetis, kes oli ka toimetuse liige. Kolmandana oli seal veel Tallinnast Farmaatsia Inspektuuri revident dr. pharm. Karl Rähesoo. Arutasime ajakirja järgmise numbriga küsimust. Ajakirjas ilmuvais kirjutistes tuli alatasa tegemist sõnadega 'rohi', 'arstirohi', 'arstim'. Ükski

neist ei olnud meie arvates küllalt sobiv. Samas tulin mõttele ja esitasin ettepaneku moodustada vajatav uus sõna verbist 'ravima', nagu oli loodud sõna 'arstim' verbist 'arstima'. Nii saadud 'ravim' meeldis meile kõigile ja sellega nõustus ka ajakirja toimetaja dr. pharm. Hermann Paris. Nii ilmus sõna 'ravim' esimest korda trükkis ajakirjas nr. 2, 1931, lk. 51. Samal leheküljel ühes kirjutises, mis oli juba varem laotud, kuid oli ruumipuudusel jaanuarikuu numbrist välja jäänud, esines veel sõna 'arstim', aga kolm rida allpool leidis juba sõna 'ravim'. See sõna läbi ja võeti hiljem üldiselt kasutusele, ka Eesti õigekeelsuse sõnaraamatus."

Ja nii kirjeldab prof. Gustav Ränk sõna 'igand' sündi:

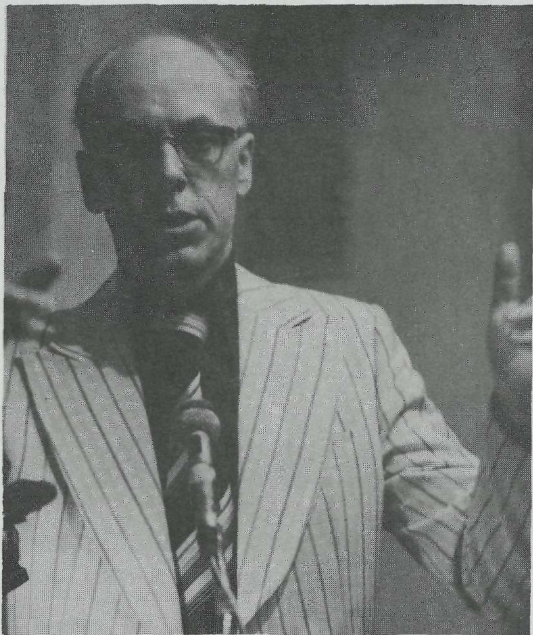
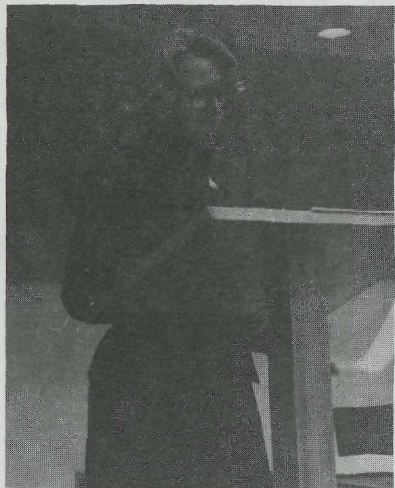
„See juhtus 1930-date aastate alul kui Peipsi rahvapärast kalastust uurides tekkis kibe vajadus leida maakeelne vaste inglise 'survival' ja saksa 'Überlebsel' väljenditele. Esiteks oli see mul 'igand-vorm' ja kui see tundus kohmetuna, siis jäi järele 'igand'. Ma ei ole ses asjas isegi Veskit konsulteerinud, vaid panin sõna kohe hakkama oma teoses *Peipsi kalastusest* (Õpetatud Eesti Seltsi Kirjad II [1934])."

Veski tundis uuendi väärtust sedamaid ja lapsendas ta jalapealt samal aastal *Eesti Entsüklopeedias* (3. köide, veerg 1115): „Igandid (ingl. *survivals*), etn., 'kivinenud' nähtused ainelise ja vaimse kultuuri või ühiskondliku elu alal."

Selle sõna „suur tulevik" oli aga alles ees ja saabus aastal 1940; loeme näiteks Arnold Kaske (*ESA* 11 [1965], lk. 10 - 11): „Nõukogude ühiskonnale omast ideoloogilist tööd ja selle eri vorme kajastavad sõnad, nagu *kommunismiehitaja, ... enesekriitika, parteilisus, ... agitbrigaad, ... juunipööre, demokratiseerima, ... igand, haltuura, jne.*" Sarnast teadus-toote uusrakendust ei võinud professor Ränk kuus aastat varem uneski näha!

Nii et *habent sua fata verba*. Olgu need read ühtlasi üleskutseks neile sõnaloojaile kellede mälus ehk veelgi peituvad viljelooliselt olulised andmed! Avaldage üldsusele, täpsustamaks sõnade sündi ja Veski osadust! Mõne poolvõra sule eemaldamine ei tee veeleesti keeleloo suursugusest kaanekukest katkut kana.

(Vrd. lk. 10 ja 29j)

Heino
Jõe

Mü korraldusel ja kaaskorraldusel toimus Toronto Tartu College'i ruumes kolm ettekannete-õhtut: 20. märtsil refereeris dr. Rein Taagepera rahvastikuprobleemidest, 27. kõneles kunstnik Endel Kõks oma sajanditetagusest kolleegist Michel Sittowist ja 1. aprillil oli dr. Kersti Linaski teemaks eesti koolide tulevik Ameerika mandril. Viimase ettekande jätkuks oli kasvatusalane laudkonnavestlus, osalejaid 75 - 100 - Toronto aktiivne „kultuurikogudus”.

Mü metsas
ja linnas

Botaanika eraldab taimed „metsikuteks” ja „kultuurtaimedeks”. Kui sama terminoloogiat rakendada ühiskondlike nähtuste kohta, siis on olustikust kujunenud ettevõtmised „metsikute” ja kunstlikult organiseeritud alad-tegevused „kultuuri” poolel.

Kuigi 13 aasta eest „metsikult” alustanud mü tegevuskavaks sai kultuuritöö, sattus ta sellest hoolimata konflikti nende eesti ringkondadega, kes spontaanses „isetekkimises” näevad rahvuslikku omavoli. Selletõttu püüti veel hiljaegu mü-d värvida kahtlaseks ettevõtteks, kuhu igaüht ei lasta, kus levitatakse eestlusele vaenulikke ideid ja sooritatakse kahtlasi toiminguid.

Nüüd on mü-l olustikust ja vajadustest välja kasvanud uus „metsik” haru. Nimelt leidis järjest rohkem vanemaid kultuurihuvilisi, kellele mü nädal oli „palju”, kuid kes soovisid osa saada mü ettekannetest. Nii tekkisid loengud linnas - või mü rahvaülikooli-haru, kui üritaksime sellele nime leida. Need, kellele mü „salajasus” valu tegi, ei ole igatahes linnaloengutele ilmunud. Sellega on ka valu motiiv selgunud: eesti kultuurihuvi see polnud, ükskõik mis see siis ka ei olnud.

Rahvastiku-
plahvatus

Dr. Rein Taagepera loeng käsiltes tabelite ja graafikutega illustreeritud ettekandes rahvastikuprobleemi biosfääri ülikasvajana, millele maailm praegu näkku vaadata ei julge. Maailma rahvastiku kasvamist võrdles referent vähjahaigusega, mille rakkude maht kahekordistub teatavate kindlate ajavahemike järgi. Kui kahekordistumise perioodiks on 1 kuu, siis selle kuu lõpul on ühe raku asemel kaks, kümnenda kuu lõpul aga juba üle tuhande.

Juba praegu on maailm nii tihedasti rahvastatud, et selle kahekordistumine toob kriisi. Samal ajal aga jätkub toidu- ja energiavarude ning loodusvarade pillav kasutamine. Need kaks tegurit - rahvastiku kasvamine ja varude kahanemine -

viivad maailma katastroofi-seisu hiljemalt 35 aasta pärast. Kui inimkond saabuvale ohule silma ei vaata – seni on püütud seda lihtsalt maha vaikida – siis võib tagajärjeks olla näljahäda, puudusest tingitud sõjaline konflikt või midagi muud, mida me praegu ei oska ette näha.

Michel
Sittow

Endel Kõksi loeng käsitles Tallinna kunstniku Michel Sittow'i elu (1469 - 1525). Kõks on kodumaal tegutseva Mai Lumiste ja Rootsisis eluneva Rain Rebas'e kõrval üks innustunumaid Sittowi uurijaid, kes tegevkunstnikuna läheneb sajaditetagusele kolleegile teatud erilise tundevarjundiga. Loeng võttis kokku seda materjali, mis Kõks on avaldanud mitmes hiljutises artiklis eesti perioodikas. See on imetlustäratav ajalooliste materjalide hulk kaua peaaegu tundmatuna „puhanud“ kunstniku kohta, mida on võimalik ammutada veel tänapäeval arhivaalide ja muuseumides rippuvate maalide kaudu. Viimaseid esitas Kõks valguspiltides.

Kool ja
kasvatus

Dr. Kersti Linaski ettekanne *Eesti täienduskoolid Põhja-Ameerika idarannikul* oli tema doktoritöö ainetel Connecticuti ülikooli juures (1978), mida ta pidevalt uurimisandmetega täiendades on hoidnud hetketäpsena tänaseni.

Vaatluse all oli paarkümmend kooli, asutatud aastatel 1949-1971, mõned neist juba tegevuse lõpetanud. Koolide sihiasetuses on toimunud muudatusi. Alul oli see kõikidel sama: valmistada noori ette tagasiminekuks kodumaale, et nad seal ei tunneks eesti hariduse puudulikkust. Hilisem ja praegune sihiasetus oleneb koolide korraldajatest: õpetada eesti keelt, hoida lapsi eestlusele, teha poliitilist selgitustööd, valmistada lapsi konfliktideta elamiseks kahes ühiskonnas, virgutada neid eestlaskonna teenindamisele jne.

Huvitavama osa ettekandest moodustasid referendi hinnangud koolide olukorrale ja ettepanekud töö tõhustamiseks. Eestlastel on referendi arvates vaimset ja majanduslikku jõudu luua regulaarseid eesti koole ning taotleda nende õppetöö aktsepteerimist üldises hariduslikus plaanis. Ka juba umbkeelseid eesti lapsi on võimalik õpetada kasutama emakeelt, võttes appi võõrkeele õpetamise meetodid. Võiks ka õpetada eesti aineid inglise keeles. Referent oli optimistlik ja taotles väljapääsemist praegusest kivistunud olukorrast koolide alal.

Referaadile järgnes kasvatusküsimustele pühendatud laudkonnavestlus (koosseis vt. lk. 28). Sajapealine kuulajakond võttis mõttevahetusest elavalt osa.

Ilmar
Mikiver

Eelmises päätükis seirasime vemmälväršikultuuri väliseesti järelarbujuate, esmajoones Kalju Lepiku ja Arno Vihalemma luules. Iroonilist olmeluulet, groteskset sõnademängu või pelka vemmälvärssi on Välis-Eestis harrastanud veel Ivar Grünthal, Arved Viirlaid oma hilisemates kogudes, Arvo Mägi, kes luuletajana debüteeris 1963, Tiit Lehtmets (deb. 1966) ja Eduard Krants (= Endel Pae, deb. 1967).

Kodu-Eesti eakaaslaste algne rõhuasetus oli märksa tõsisem — nende esmaseks panuseks sai vaimukultuuri taastamine Stalini ajal lagastatud parnassosele. Kolme keskse meeslühüriku (Kross, Kaalep, Kangur) kõrval sööstab sesse taastamistöhe lai naislühürikute falang Jürissoni, Hainsalu ja Niiduga eesotsas. Nagu eespool märkisin, tõstavad nad taas ausse särava vaimu, puhta vormi, ehtsa tundmuse ja Eesti looduse. Ühtlasi valmistavad nad ette nn. „kuuekümnendi poiste“ (ja „tüdrukute“) võidulepääsu nii oma vormilise eeskuju kui moraalse toetusega (näit. Jaan Kross kujunes kiiresti Tallinna noorkirjanike vaimseks juhiks pärast Siberist naasmist).

N. Eesti ametlik kirjanduslugu loeb pöördpunktiks Paul Rummo luulekogu *Veerev kivi* 1955. See olevat toonud luulesse tagasi ehtsa lürismi, huumori ja vaimukuse pärast kodanikuluule põua-aastaid. Selline vaateviis on ebaõiglane järelarbujuate ja kevadetüdrukute vastu. *Veerevas kivis* on veel küllalt kiiduvärssse vene rahvale ja traktorile. Kross, Kaalep ja Kangur — nagu samaaegselt Alliksaargi — luuletasid Stalini ajastul, osalt juba enne sõda, Arbujuate laadis; Paul Rummo laulis siis veel „katkukülvajaist“ ja „rahva võimust“. Tegelikult signaliseerib Rummo hoovilaulikute ümberorienteerumist, mitte uue vaimsuse sissetoomist. Oli ju nii, et pea kõik veel loomevõimelised nooremad sõjakommunistid vahetasid siis võrdlemisi äkki (kuigi vaikselt) nooti — ehk, nagu ütleb *EKBL*: toimus ümberorienteerumine „avaramate filosoofiliselt mõtestatud üldistuste“ ja ka „avaramate vormiskaalade“ suunas. „Võitluspostil“ seisjast saab „unistaja aknal“ (et tsiteerida Ralf Parve 'vana' ja Debra Vaarandi 'ue' luulekogu päälkirju).

Samasugused unistav-filosoofilised uued avarused ilmnevad teistegi kodanikuluule korüfeede – Feliks Kotta, Manivald Kesamaa, Aira Kaalu, Erni Hiire – loomingus. Ametlik kirjanduslugu annab sellele metamorfoosile mitmeid nimesid; ebaametlikult võtab selle fenomeni kokku Jaan Krossi satiirilise poemi päälkiri aastast 1963: *Tuule-Juku*.

Ei: kui juba lugeda viiekümnendi keskpaika teetähiseks, siis eelkõige sellepärast, et siitpäale hakkab „Loomingus“ üha sagedamini ilmuma uue sugupõlve värssed, sageli tagantjärele. Jaan Krossi suurepärase, alverlikku riimirikust puistav satiirilise-didaktiline poeem *Irax „satraapide ja kintsukaapijate“* pihta on näiteks kirjutatud juba 1952 (seega *Külmal Maal*), kuid ilmub „Loomingus“ 1956. Selles ilmneb vormiline otseside Arbujaist eelkäijatega, näit. värssides nagu *Hüüdsid fanfaarid ja viiulid vingusid. / Lauale tassiti praetud flamingosid... – vrd. Alveri Tantsu laidavad, kel saapad narrid, / kangeid vürtse need, kel maokatarrid... (luuletusest Pahed)*. Kuid veel ilmsem on sisuline läkitus: maha pugemine!

Sellele uuele eetosele tulebki õnneks õigustus samaaegselt Hruštšovi poolt alustatud destaliniseerimis- („isikukultuse-vastase“) kampaaniaga. Luuletaja registreerib selle kiiresti: *On murtud su roosk, mis meid rõhus! / Nüüd – tuiska või räästani hangesid – / kevad on ikkagi õhus!* (luuletusest *Veebruari kevad* 1957). Krossi suurimaks panuseks saab aga eesti ajaloolise jutustuse uuendamine, mis kuulub järgnevasse proosa-päätükki. Ain Kaalep ja Kalju Kangur on seevastu jäänud põhiliselt truuks lüürale.

AIN KAALEP (s. 1926 Tartus, lõpetanud Treffneri gümnaasiumi ja astunud Tartu Ülikooli 1943, viimase lõpetanud soome-ugri keeleteaduse alal 1956, avaldanud esimese luuletuse 1949, esimese luuletuskogu 1962, tegutsenud teenekalt ka tõlkijana, kelle diapason hõlmab lisaks tähtsamaile lääne-euroopa keeltele niihästi antiik-klassikat kui pärsia-tadžiki luulet) on vormi-virtuositeedilt võrreldav kaas-treffneristi Ivar Grünthaliga. Tema luulel on sügavam, traagilisem põhitoon kui didaktikul Krossil, ent ka tema ei jätnud noteerimata 1956.a. saabunud sula: *Meie ise küll*

veinist ei hooli, / meil on paremat. Teada on, et / väga tulus ja toitev on juua / lumesulamisvett. (minu sõrendus, I.M.; luuletusest *Jalta*. Aprill. 1963). Haruldane on ka Kaalepi satiiriline *Karupeieline* (*Karukene, kalliskaru, / nüüd ma nülginis su naha, / aga, sõbrake, sa aru: / tõesti ma ei tahtnud paha*) — kuid üldiselt on Kaalepi luule adresseeritud otse muusadele, vähem otse pätsupeieliste pihta.

KALJU KANGUR, veel üks treffnerist (s. 1925, avaldanud esimese luuletuse juba 1943 „Postimehes“, esimese kogu 1957), avardab edasi sama laadi — vaimsustatud loodustunnetuse suunas ühelt poolt, epigrammilise kaasaja-kommentaari suunas teiselt poolt (näit. epigramm *Paabulind: Kui sabasuled tõstad, paabulind, / oo, kuidas imetleksin sind! / Kas kogu asja aga väike seik ei riku: / nii paljastad sa / tagumiku.*)

Leebe loodustlühirik Kangur reastub aga ühtaegu ka viiekümnenendi keskpaigu esile tõusva naislühirikute riviga. Aastail 1954-57 hakkab perioodikas ilmuma isikupärast, kodaniku-luulest täiesti tahramata lühirikat Helvi Jürissonilt, Helgi Kauberilt, Eha Lättemäelt ja Venda Sõelsepalt. Iseisvate kogudega esinevad juba sel perioodil Ellen Niit, Ilmi Kolla (postuumselt) ja Lehte Hainsalu.

Järgneva nelja aasta jooksul lisanduvad debüüt kogudega veel lühirikud Milvi Seping, Velli Verev ja Helgi Müller. Nende kõigi loomingus on suur osakaal loodusel ja armastusel, mis mõjutab või koguni kisub kaasa ka osa uue sugupõlve mehi — näit. Tõnis Lehtmetsa, Paul Haavaoksa ja (proosas) Einar Maasikut. On tegu täiesti uudse nähtusega eesti kirjandusloos — „kevadetüdrukute“ sissemurdega.

(Järgneb)

Mida kinkida?

Üks toredamaid kingitusi on *A J A K I R I* — ja mitte sugugi üks kõige kallimaid!

Kristjan
Krihvel

Toodangu tõstmise trummipõrin, üleskutsed nädalalõpu sisustamiseks „sotsialistliku laupäevakuga“ ja nii edasi ja nõnda edasi on mu närvi nii mustaks ajanud, et istusin õige laua taha rehkendama, kas ja kellele seda trevoogat üldse tarvis on. Sa ei arva ära, mis mu rehknutist välja tuli!

Elanikke ENSV-s 1. jaanuaril 1979	1.845.672
Pensionärid, maimikud, kainikud, mürsikud, invaliidid ja muud töövõimetud	<u>762.541</u>
Töövõimelisi:	1.083.131
Töölemanitsejad: ajaleheneegrid, raadio- ja tv-rahvas, partei, komsomol, inspektorid	<u>362.211</u>
Potentsiaalseid töötajaid:	720.920
Sõjavägi ja seadusesilmad: piirivalvurid, tõlnerid, politseid, miilitsad, nuhid	<u>361.799</u>
Potentsiaalseid töötajaid ikka veel:	258.231
Haiged ja haigepõetajad, vangid ja valvurid	<u>114.255</u>
Tööd võiksid teha:	143.976
Riigiametnikud, alkohoolikud, advokaadid ja muud tööluusijad	<u>41.922</u>
Ülevabariiklik tööjõureserv:	102.054
Tuusikuga turismituuril, kosumispuhkusel	<u>73.642</u>
Võiksid ikkagi töötada:	28.412
Teenelised ja teeneteta rahvakunstnikud, moosekandid jm. töörahva meelelahutajad	<u>28.410</u>
Tegelikke töötajaid:	2

Ja kes on siis need meie Vabariigi kaks paremat poega?

No kas sa sugu aru ei saa: sina ja mina muidugi, kes muu! See teadmine paisutagu meie rinda, tiivustagu meid suuremateks töövõitudeks ja plaaniületamiseks!

MEIE peame ROHKEM TÖÖTAMA!

Eriti SINA: kas tead, minule ei istu kuidagi moodi rühmata kõigi nende bürosauruste ja muiduleivasõojate eest, kes muudkui minu turjal liugu lasevad — ja vaata et üksipäini Vabariiki päästa. Ei, see au kuulugu SINULE!

Ma hakkangi nüüd minema, on tähtsamat teha. Jõudu tööle!

TEATEID

- Metsaülikool 79** Tänavune Metsaülikool toimub Kotkajärvel 18. - 26. augustini. Lähemat informatsiooni saab posti teel aadressilt: Kotkajärve Metsaülikool, 45 Fulton Ave., Toronto, Ont., M6K 1X6, Canada, või telefonil (416) 463-9065.
- Muusika-konverents** 2.-4.2. peeti Torontos, Tartu College'i ja Royal Conservatory ruumes *Esimene Eesti Muusika-konverents* (ametlikus tõlkes *First Estonian-Canadian Music Conference*). Rikkaliku kava kohta on avaldanud pikemaid ülevaateid *Vaba Eestlane* (6.2.79:1,3,7; 8.2.:1,3) ja *Meie Elu* (8.2.:1,3; 15.2.:1,5).
- Kontserdid: *Carmen Prii* (viul) ja *Tõnu Kalam* (klaver); *Komponistide õhtu* (eesti helindeid, eesti luulet eesti, inglise ja prantsuse keeles, audio-visuaal-programme).
- Loengud: *Luuleloomingust* (Ivar Ivask, *Elukogu* taustast); *Ludwig Juht* — esimene eesti interpret Ameerikas (Amanda Juht; kontrabassil Viiu Varik, klaverisaade Peeter Tamme-arult); *What does it mean to be a "Child of the Wind"* (I. Ivask); *Uudislooming koorilaulus* (loengusari: Maaja Duesberg-Roos; Charles Kipper; Asta Ballstad; *Cantate Domino* ja *Lootuse* koorid); *New Music and Udo Kasemets* (John Beckwith; Taavo Virkhaus, Roman Toi; Lynn West Trio); *Eesti muusika* (T. Virkhaus); *Creativity in Music Learning* (Lydia Pals); *Laena mulle kannelt, Vanemuine* (kantaat koorile ja kammerorkestrile: Kristi Allik).
- Lühiloengud: *Noorkomponisti probleemidest* (P. Tammearu); *Music as a Contribution to Overall Education and Development* (Inga Toi); *Eesti kirik muusikaliste talentide aren-*

dajana (Inga-Pia Korjus); *Orelite renessanss* (Karl Raudsepp); *Meditatsioon* (Oskar Puhm).

Laudkonnavestlused: *Kus me seisame, kuhu suundume?* (Johannes Pahapill, Emil Eerme, Juta Kitching, Toomas Metsala, Richard Antik); *Multiculturalism in Arts. Intercultural Exchange. Audience Development* (Peeter Sepp; John R. Colombo, I. Ivask, George Jonas, Tony Ruprecht, Judy Young, Mare Tiido, Avo Kittask, Joanna Kuras, Laima Underys).

Muud üritused: võistlused noortele interpreetidele (laul, klaver, keelpillid); näitus Ivar Ivaski originaal-illustratsioonidest luulekogudele *Verikivi* ja *Elukogu*; Kaljo Raid'i kompositsioon Ivar Ivaski sõnadele *Kooskõlas kõigega* (esiettekanne); näitus muusikakirjanduse ja muusika-ajaloo materjalidest; film *Alati meeles* (Raul Randla, Harry Sildva, eesti kodukäsitööst; esiettekanne).

Kultuuri- päevad 79

USA eestlaste kultuuripäevad peeti 12.-14.4. New Yorgi Eesti Majas rõõmustavalt elava osavõtuga. Avamisõhtul tehti teatavaks E. Kultuurifondi laureaatide nimed (Aleksis Rannit, Karl Pehme), avati käsitöö- (Linda Ormesson) ja fotonäitus (Olaf Sööt) ning õnnitleti dirigent Neeme Järvit tema edu puhul *Metropolitanis*.

Filmid: *Laulutaat* (telefilm Gustav Ernesaksast); *Maised ihad* (telefilm Eduard Wiiraltist); *Veelinnu rahvas* (1970) ja *Linnutee tuuled* (1978, Lennart Mere filmid soome-ugri rahvastest).

Loengud: *Dokument ilukirjanduses ja filmis* (Lennart Meri); *Eesti rahvavaipade, lillekirjade ja mõnede setu mustrite kohta* (Linda Ormesson); *Kitzbergi draama Libahunt ja selle tagapõhi rahvaluules* (Felix Oinas); *Küsimusi ja vastuseid muusikast* (küsitles Liivi Jõe, vastas Neeme Järvi); *Arutagem Hõbevalget koos autoriga* (L. Meri); *Eduard Wiiralt* (Olga Berendsen); *Michel Sittow* (Endel Kõks).

Muid üritusi: klaverisoolosid Linda Küttis'elt; kirjandusõhtu Eesti Majas; teatriõhtu, Ell Taburi ja Viido Polikarpuse lauluetteakndeid, noorte disco-õhtu - Eesti Majas.

Toim.
saadet

World Literature Today, 4/78. Arvustusi: A.Ehin, *Luba lin-
nukesel väljas jaurata* (H.Grabbi); D.Vaarandi, *Tuule val-
gel* (I.Lehiste); A.Valton, *Mustamäe armastus* (I.Mikiver);
T.Kallas, *Õhtuvalgus* (V.Terras).

Jaan Puhvel, *Mitra As An Indo-European Divinity*. In: *Acta
Iranica, Textes et Mémoires. Vol. IV: Études Mithriaques*.
Ed. Bibliothèque Pahlavi, Téhéran-Liège, 1978:335 - 343.

AABS NEWSLETTER. Vol. III, No. 1, February 1979.

journal of baltic studies. Vol. IX, No. 3, Fall 1978:195-
288.

BEO Bülletään. 14. ak., nr. 138 & 139/1979.

Side. 25. ak., nr. 1(106), 1979.

Sillas. 4. ak., nr. 3(12), kevade 1979:18.

Liivika Uudised. Erinumber 1979:75.

Raamatu-
riiul

Jõekäärü 25. (Mälestusalbum.) Kavandanud ja koostanud
Helmut Jaaguste, Heljo Novek, Evi Jaaguste, Malle Laansoo.
Toronto 1978:40.

Aili Helm, *Kuradil ei ole varju*. Märkmeid nõukogude naiste-
vanglast 1946. EKKo, Lund 1979:204.

Sest ümmargusest maailmast. Läbielatu, nähtu ja kuuldu põh-
jal kirja pannud Gustav Ränk. Välis-Eesti, Stockholm 1979,
255 lk. Rkr. 88.-

Arvo Valton, *Kollasteks laikudeks laguneb*. (Esimene luule-
ja miniatuurikogumik.) Tallinn 1979:92. 5 000 eks., 20 kop.

Betti Alver, *Lendav linn*. Valimik. ER, Tallinn 1979:412.
8 000 eks., rbl. 1.70.

Juhan Liiv, *Ega me ometi sellepärast vihased ole?* Jutte ja
luuletusi. ER, Tallinn 1979:24. 60 000 eks., 35 kop.

Kirjanduse jaosmaa '77. Aastaraamat. ER, Tallinn 1979:256.
4 000 eks., 85 kop.

Hillar Selmet, *Tantsu metoodika algklassides*. E. Vilde nim.
TPedI väljaanne. Tallinn 1979:64. 500 eks., 15 kop.

Õigekeelsussõnaraamat. [Vrd. AK 1/77:31.] Teine trükk. Valgus, Tallinn 1979:928. 40 000 eks., rbl. 2.30.

Ants Lauter, *Käidud teedelt*. Artikleid. ER, Tallinn 1979, 292 lk. 9 000 eks., rbl. 1.70.

Paul Alvre, *Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid I*. 2. trükk. TRÜ, Tartu 1979:92. 500 eks., 15 kop.

Eesti-prantsuse sõnaraamat. Ca. 50 000 sõna. Koost. K.Kann ja N.Kaplinski. Valgus, Tallinn 1979:604. 6 000 eks., rbl. 3.10.

„Libahunt“ teatris ja kriitikas. Valimik väljavõtteid „Libahundi“ kohta kirjutatud artiklitest. ER, Tallinn 1979, 180 lk. 1 000 eks., 70 kop.

Rein Saluri, *Rebane räästa all*. Jutustusi, novelle ja näidendeid. Tallinn 1979. 16 000 eks., 50 kop.

Revolutsiooni lipukandjad III. Lühikesi ülevaateid Eestis tegutsenud väljapaistvate revolutsionääride elust ja tegevusest. ER, Tallinn 1978:184. 2 000 eks., 60 kop.

Eesti muinasjutte. Tosin muinasjuttu väikelastele, ill. Lillian Härm. ER, Tallinn 1979:40. 100 000 eks., 25 kop.

Vello Saatpalu, *Olümpiapurjede all*. Lühiülevaateid kõigist olümpiaregattidest. ER, Tallinn 1979:80. 20 000 eks., 30 kop.

Imbi Muhel, *Meie lapse kirjavihik 2*. Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Valgus, Tallinn 1979:40. 50 000 eks., 45 kop.

Alexander Milits, *Peter, barn av ett krig*. Roman. Forum, Stockholm 1978:185, rkr. 48.-

A.H.Tammsaare, *Kogutud teosed 3*. Miniatuurid, jutustused, novellid (1909 - 1921). ER, Tallinn 1979:328. 50 000 eks., rbl. 1.80.

August Loopmann, *Eesti NSV jõgede nimestik*. Valgus, Tallinn 1979:168 + 3 kaarti. 5 000 eks., rbl. 1.20.

H.Mänd, H.Raigna, M.Terri, *Karu-aabits*. Neljas ümbertöötatud trükk. Ill. V.Tolli. Valgus, Tallinn 1979:104. 40 000 eks., 60 kop.